

Бансва І.О.**УДК 338.43****РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ АГРАРНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ В ЯКІСНОМУ ОНОВЛЕННІ РИНКУ ПРАЦІ**

Постановка проблеми. Кожна принципова зміна в науці і техніці, якщо її розглядати комплексно завжди має певне соціальне значення, адже безпосередньо стосується найголовнішого компонента продуктивних сил - економічно активного населення. Наукова полеміка стосовно впливу інновацій на зайнятість розпочата ще класиками політекономії (А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс), триває й тепер. На ранніх етапах досліджень вплив інновацій на ринок праці розцінювався переважно як негативний (скорочення попиту на робочу силу внаслідок зменшення трудомісткості продукції, поширення структурного безробіття), то в наші дні більшість досліджень свідчать про позитивні наслідки. Тому вивчення інноваційного розвитку економіки АПК як передумови якісного оновлення регіонального ринку праці в аграрній сфері є досить актуальним.

Стан вивчення проблеми. Питання ринку праці в агропромисловому виробництві вивчалися такими вченими як О.М.Шпичак, П.А.Лайко, Ю.Л.Ляшенко, Д.Я.Дем'яненко, В.М.Алексійчук, О.А.Бондаренко, В.С.Дієсперов, П.Т.Саблук, А.В.Чупіс, Р.П.Косодій, Т.А.Заяць та ін. Але ще багато питань вимагають подальшого більш глибокого дослідження, а вивчення впливу інноваційного розвитку економіки аграрного сектору на якісне оновлення ринку праці є необхідною складовою складної проблеми.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є дослідження регіонального ринку праці та впливу на нього інноваційного розвитку АПК. Дана мета передбачає висвітлення галузевих особливостей регіонального ринку праці та вплив на нього інноваційної спрямованості розвитку економіки аграрного сектору.

Результати досліджень. Продуктові інновації (освоєння нових видів продукції) дають більший приріст зайнятості, ніж процесні (впровадження нових технологій), але найвищий приріст зайнятості забезпечує поєднання обох видів інновацій завдяки синергетичному ефекту. Відмова ж від впровадження інновацій має наслідком зниження обсягів зайнятості.

Крім кількісного, є також якісний аспект впливу інновацій на зайнятість. Головними наслідками інноваційного розвитку можна вважати: зміну змісту, структури та продуктивності праці; кількісні і якісні зміни в соціальній структурі суспільства та професійно-кваліфікаційному складі робочої сили; зростання вимог до управління й організації економічної діяльності; необхідність своєчасної ліквідації та попередження шкідливих впливів на довкілля. Особливо помітний вплив інновації справляють на зміст і характер праці, змінюючи їх у напрямі інформатизації та інтелектуалізації.

Нововведення як процес створення і поширення різноманітних новацій з усіх сферах діяльності виступають концентрованим виразом та наслідком збільшення ролі неречових факторів зростання, якими є освіта, кваліфікація, навички і вміння, мотивації, здоров'я, особистісні цінності працівників, що визначають якість людського капіталу, визначальним фактором економічного розвитку і використання трудового потенціалу стає формування нового типу працівника, який досконало володіє принципами виробництва і здатний забезпечити функціонування та розвиток на основі досягнень науки й техніки. Таким чином, обхідною передумовою і складовою розбудови в Україні інноваційної моделі ринкової економіки є висока конкурентоспроможність робочої сили та ефективне використання наявного трудового потенціалу.

Результати наших досліджень, аналіз результатів досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених з даної проблеми переконують у тому, що створення інноваційної економіки є стратегічним напрямком розвитку нашої країни в першій половині XXI століття. У вирішенні завдань виходу країни з кризи, забезпечення динамічно стійкого розвитку економіки першорядна роль належить інноваціям, інноваційній діяльності,

здатним забезпечити неперервне відновлення технічної та технологічної бази виробництва, освоєння та випуск нової конкурентоспроможної продукції, ефективно проникнення на світові ринки товарів і послуг.

В інноваційній економіці під впливом наукових і технологічних знань традиційні сфери матеріального виробництва трансформуються та радикально змінюють свою технологічну основу, тому що виробництво, яке не спирається на нові знання та інновації, в інноваційній економіці виявляється нежиттєздатним.

В умовах розвитку інноваційної діяльності (у суспільстві з інноваційною економікою) повинно докорінно змінитися ставлення до головної продуктивної сили суспільства - людини високоінтелектуальної, високопродуктивної праці. Роль висококваліфікованих фахівців в інноваційній економіці дуже велика та постійно буде зростати. Тому, на наше глибоке переконання, підготовка кадрів, здатних ефективно управляти інноваційними процесами, розробляти і впроваджувати інноваційні проекти, є пріоритетною національною проблемою.

У зв'язку з цим потрібно усвідомити, що об'єктивна потреба інноваційного розвитку, становлення інноваційної економіки вимагають розробки нової концепції підготовки кадрів. У її основу, на нашу думку, повинні бути покладені такі принципи:

- становлення, розвиток і самореалізація творчої особистості;
- постійна спрямованість на генерацію перспективних науково-технічних нововведень і пошук шляхів та методів їх практичної реалізації в інновації;
- орієнтація на підготовку висококваліфікованих і високоінтелектуальних фахівців, системних менеджерів інноваційної діяльності;
- розгляд навчання та підготовки кадрів як складової частини виробничого процесу, а витрат на підготовку кадрів - як довгострокових інвестицій;
- навчання управлінню соціальними та психологічними аспектами процесу створення наукомістких нововведень, використанню творчого потенціалу колективу, прискореному широкомасштабному впровадженню в практику інноваційних розробок;
- створення системи неперервного навчання та підвищення кваліфікації кадрів, інтегрованої в систему виробництва інноваційної продукції;
- співробітництво університетів та інших вищих навчальних закладів з передовими підприємствами, що реалізують інноваційні проекти, їхня спільна діяльність в розробці навчальних програм, виданні підручників і монографій з інноваційних технологій, систем машин та обладнання, у справі підготовки фахівців вищої кваліфікації з нових професій і перспективних науково-інноваційних напрямків.

Стратегічною метою розвитку інноваційної діяльності та формування інноваційної економіки в нашій країні на найближчі роки повинен бути

комплексний розвиток вітчизняного агропромислового виробництва і сільських територій до рівня їхньої конкурентоспроможності у світі.

Формування цілісної суб'єктної структури ринку трудових ресурсів в АПК регіонів, що забезпечує конкурентне середовище та консолідацію інтересів роботодавців і найманих працівників на базі практичної реалізації ідеї соціального діалогу. Основними складовими стратегії розвитку в даній сфері є:

- удосконалення та формування інститутів і механізмів, що сприяють консолідації інтересів суб'єктів ринку праці;
- розширення участі трудящих в управлінні підприємством, державою та створення незалежних професійних об'єднань.

Новою парадигмою на ринку праці повинно стати діаметрально протилежне ставлення до рівня і якості життя працюючого населення. Інакше складається ситуація, за якої одні суб'єкти ринку праці роблять вигляд, що платять, а інші – що працюють. Інноваційний шлях розвитку не можуть забезпечити низкооплачувані та некваліфіковані працівники. Тому первинною ланкою державної політики в сфері ринку праці повинно стати його регулювання, спрямоване на забезпечення реального підвищення рівня та якості життя сільського населення за допомогою зміни механізму ціноутворення.

Внаслідок прискорення технологічного вдосконалення та глобалізації, зміни стали визначальною ознакою економічного життя агропромислових підприємств. Сьогодні фінансове забезпечення капітальних інвестицій проводиться переважно за рахунок власних коштів підприємств, при мінімальній участі держави, хоч саме в цій сфері потреба в державній підтримці є найбільшою.

В таблиці 1 приведені капітальні інвестиції за джерелами фінансування в Херсонській області.

Для підприємств, державна підтримка при започаткуванні нових видів діяльності, розвитку високих технологій та винахідництва є найбільшим рушієм для змін. Підприємства повинні мати спроможність адаптуватися до неочікуваних коливань у попиту на їх товари й послуги та пристосовувати до цього свої засоби виробництва.

Підтримка підприємництва в аграрній сфері та збільшення бази для створення робочих місць є надзвичайно важливими. Досвід сучасних європейських програм здійснення структурних реформ демонструє велику схильність до лібералізації внутрішньої економічної політики поряд із посиленням економічної експансії як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Підприємцям в аграрній сфері повинні бути створені такі умови, які дозволять їм інвестувати у стабільний бізнес. Для максимального створення нових робочих місць вартість праці – включаючи заробітну платню, податки та інші подібні витрати роботодавців – повинна сприяти зайнятості, а не робити найом нових працівників не вигідним для підприємців.

Таблиця 1. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2010 рік.

	Освоєно (використано)			
	капітальні інвестиції		у т.ч. інвестиції в основний капітал	
	у фактичних цінах, тис.грн.	у % до загального обсягу	у фактичних цінах, тис.грн.	у % до загального обсягу
Всього	3050258	100,0	2322071	100,0
у т.ч. за рахунок				
коштів державного бюджету	340363	11,2	274642	11,8
коштів місцевих бюджетів	376360	12,3	81853	3,5
власних коштів підприємств та організацій	1399198	45,9	1112205	47,9
коштів іноземних інвесторів	71165	2,3	70851	3,1
коштів інвестиційних фондів	142	0,0	142	0,0
коштів населення на будівництво власних квартир	32161	1,0	32161	1,4
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	200602	6,6	200602	8,6
кредитів банків та інших позик	561336	18,4	483964	20,9
інших джерел фінансування	68931	2,3	65651	2,8

Головними заходами у цій сфері мають бути:

- усунення адміністративних та регуляторних бар'єрів для започаткування власної справи та подальшого її розширення. Здатність новостворених підприємств до зростання є ключовим фактором для створення робочих місць;
- розвиток консультативних служб в галузі започаткування бізнесу та надання допомоги малим та середнім підприємствам в галузі управління людськими ресурсами й фінансовими ризиками;
- збільшення доступу до фінансових ресурсів з метою започаткування малих та середніх підприємств;
- підвищення управлінської культури, зокрема, шляхом сприяння запровадженню менеджерських курсів у навчальних програмах вищої та професійної освіти;
- перегляд законодавства про банкрутство з метою зменшення надмірних ризиків для підприємств;
- зниження рівня податкових нарахувань на заробітну плату низькооплачуваних/низько кваліфікованих працівників. Велика сума фіскальних нарахувань та соціальних виплат може відігравати роль стримуючого фактору для роботодавців при наймі нових працівників;
- на засадах забезпечення максимального рівня зайнятості як головної мети створення умов, за яких рівень заробітної плати відповідав би ситуації на ринку та загальному рівню продуктивності праці. Крім того, необхідно враховувати об'єктивність істотної диференціації заробітної плати в залежності від сектора та регіону.

З метою підвищення рівня зайнятості та забезпечення економічного зростання необхідно відповісти на подвійний виклик: стимулюючи інновацію й наукові дослідження, необхідно сприяти впровадженню їх результатів в економічній сфері на всій території країни.

У цій сфері пропонується:

- сприяти створенню мереж та налагодженню партнерства задля розвитку та розповсюдження інновацій на регіональному або секторальному рівні, а також залучення до цього процесу університетів, дослідницьких установ, підприємств та органів влади;
- збільшити використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) шляхом збільшення доступу до них та розширення відповідної сфери навчання на всіх рівнях;
- забезпечити створення належних стимулів – як фіскальних, так і в галузі захисту інтелектуальної власності – з метою підвищення рівня приватних інвестицій у сферу наукових досліджень та інновацій. Здатність сучасних підприємств до зростання та створення робочих місць залежить від їх спроможності до інновацій. Головним джерелом інновації слід розглядати ІКТ. Вони також відіграють роль ключового засобу для збору, збереження та поширення знань. Вдосконалення навичок ІКТ та їх використання на всіх рівнях навчання та серед різних верств населення є передумовою для успішного поширення інновацій.

Однак, сам по собі доступ до новітніх технологій та процесів не є запорукою успішного впровадження інновацій. Необхідною умовою є адекватне сприйняття інновацій працівниками, що передбачає сучасну організацію робочого процесу та управління людськими ресурсами. Партнерство й мережі, що створюються з метою впровадження інновацій і об'єднують компанії, навчальні та дослідницькі установи, повинні отримати максимальну підтримку та розглядатися як головний інструмент поширення інновацій. Частиною таких ініціатив має бути сприяння інтенсивнішому обміну персоналом між підприємствами та дослідницькими установами. Важливу роль у цьому процесі можуть відігравати регіональні агентства сприяння розвитку.

Більша адаптованість економіки до змін вимагає забезпечення більшої гнучкості на ринку праці, зокрема, й шляхом сучасної організації виробничого процесу та більшого вибору механізмів здійснення трудової діяльності, що передбачає урізноманітнення механізмів юридичного оформлення трудових відносин. Реалізація цих завдань пов'язана з необхідністю переглянути існуючі законодавчі вимоги щодо оформлення трудових контрактів з метою підвищення їх гнучкості. Нові умови трудових відносин потребують забезпечення належного рівня безпеки працівників за будь-якої форми контракту та попередження виникнення тіньового ринку робочої сили.

Крім того, необхідно усунути бар'єри для створення та розвитку агентств, що надають послуги з тимчасового працевлаштування, як ефективного та перспективного посередника на ринку праці. Вони

пропонують кращі вакансії та керуються високими стандартами в галузі підбору працівників. Особливо ефективними є такі агентства в галузі влаштування осіб, що шукають роботу вперше або після тривалої перерви.

Гарні перспективи для ринку праці АПК відкриваються завдяки використанню ІКТ, що сприяють гнучкому розподілу робочого часу та дозволяють модернізувати організацію робочого процесу. В цьому контексті необхідним видається усунення бар'єрів та збільшення зацікавленості роботодавців і працівників у частковій зайнятості.

Сучасні системи соціального захисту також мають бути адаптовані до нових умов з метою підтримки мобільності на ринку праці та нормального забезпечення зміни одного статусу на інший (робота, навчання, звільнення або відкриття власної справи), що може бути належним чином компенсована.

Висновки та пропозиції. Отже, глобалізація світового економічного простору вимагає від України рішучих кроків з підвищення конкурентних можливостей національної економіки. Досягнути поставлену мету можна лише шляхом переходу на інноваційну модель розвитку, яка передбачає випереджаюче зростання наукового, професійно-кваліфікаційного і культурно-технічного рівнів населення.

Інноваційний розвиток, змінюючи місце людини у виробництві, зміст і характер праці, сприяє зростанню зайнятості, особливістю якої в гнучкість, відкритість до впровадження нових ідей, зосередження на якісних, а не на кількісних показниках роботи. Інноваційна модель ринку праці АПК дозволяє поєднати економічне зростання з соціальною справедливістю, конкуренцію з соціальними гарантіями і якнайкраще узгоджується з духом і логікою концепції людського розвитку, в якій пріоритетною необхідністю визнається забезпечення розвитку людини в інтересах людини і власними силами людини. В контексті людського розвитку особливої ваги набуває якість робочих місць, а саме - їх здатність гарантувати інноваційну працю в умовах свободи, рівності, безпеки та людської гідності.

Перехід на інноваційні засади та прискорення розвитку супроводжуються посиленням нерівності між господарюючими суб'єктами та окремими групами населення, що пов'язано з різними можливостями та ступенем підготовки до участі в загальноекономічних процесах. Найбільш чітко такі тенденції проявляються на ринку праці, у сфері соціально-трудових відносин.

Джерела та література:

1. Дієсперов В. С. Сільськогосподарська праця в нових умовах / В. С. Дієсперов. – К. : ІАЕ УААН, 2000. – 186 с.
2. Ємельяненко Л. М. Адаптація міжнародного досвіду активної політики зайнятості до умов євроінтеграційного середовища / Л. М. Ємельяненко, І. О. Томіліна // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – № 2. – Т. 1 : Економічні науки. – С. 239-244.
3. Пазюк О. Проблеми безробіття в Україні / О. Пазюк, О. Пономарьова // Україна: аспекти праці. – 2004. – № 2. – С. 7.
4. Ушенко Н. Інноваційна модель менеджменту зайнятості / Н. Ушенко // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 7. – С. 9.
5. Шевченко О. Якість трудового потенціалу як визначальна умова конкурентоспроможності робочої сили / О. Шевченко // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 7.